

Research Paper

Analysis of Tourism Effects and its Role in Urban Development, Case study: Bojnourd City**Rmezani, Morteza^{1*}, Mehdi Vatanparast², Ezatolah Mafi³**

1, PhD student in Geography and Urban Planning, Department of Geography, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

2, Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography, Islamic Azad University, Shirvan Branch, Shirvan, Iran.

3, Associate Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography, Islamic Azad University, Shirvan Branch, Shirvan, Iran

Received: 2021/03/02

Accepted: 2021/08/23

PP: 57-70

Use your device to scan and
read the article online

Keywords:

urban tourism, urban
development, Bojnourd city.

Abstract

Tourism is one of the important activities with economic, social and environmental consequences in cities. Tourism development policy is an approach that the city can emphasize by minimizing its negative effects while increasing its benefits. This approach plays an important role in urban development and has various effects. The purpose of this study is to investigate the effects of tourism and its role in the development of Bojnourd. The present research is applied and its method is descriptive-analytical. The content validity of the research instrument was confirmed by experts (20 people) and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha test of 0.718. SPSS and AMOS software were used for data analysis. The statistical population of the study consists of 233810 citizens of Bojnourd. The sample size was calculated using Cochran's formula to 384 people and was randomly distributed in Bojnourd. The result of structural equations shows that 95% confidence in tourism development has affected the urban development of Bojnourd. Also, among the variables explaining urban development, the growth of cultural services with a factor load of 0.67 had the highest correlation with the hidden variable of urban development. The variable of development of infrastructure and construction facilities and services with a factor load of 0.66 is in the second place and the variable of improving the livelihood of residents with a factor load of 0.56 is in the third place. The variable of increasing public services with a factor load of 0.52 had the lowest correlation with the hidden variable; Also, the results of the structural model indicate that tourism has an important role in urban development of Bojnourd.

Citation: Rmezani, M; Vatanparast, M; Mafi, E. (2023): **Analysis of Tourism Effects and its Role in Urban Development, Case study: Bojnourd City**, Journal Research and Urban Planning, Vol 14, No 52, PP 57-70.

DOI: 10.30495/JUPM.2021.27129.3760

DOR: 20.1001.1.22285229.1402.14.52.10.2

*Corresponding author: Morteza Ramezany

Address: PhD student in Geography and Urban Planning, Department of Geography, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran

Tell: +989151880668

Email: morteza_ramezany@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

The city of Bojnourd, with its natural, historical and cultural richness, has long been of interest to tourists. The city of Bojnourd is located in a suitable geographical position along the cities of the north of the country and the province of Khorasan Razavi and the city of Mashhad. This location has provided a great capacity for tourism development in this city. For this purpose, considering the tourism potential of this city, the need to study its tourism development and the effects of this approach on the development of the city is important. Because according to urban developments, part of the development of this city depends on the improvement of infrastructure and the development of tourism in general. Therefore, the main purpose of this study is to investigate the effects of tourism and its role in the sustainable development of Bojnourd.

Methodology

The research method is descriptive-analytical in nature and practical in terms of purpose. Data were collected by field method and the main tool of data collection was a questionnaire. The content validity of the research instrument was confirmed by experts (20 people) and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha test of 0.718. The statistical population of the study is 233810 citizens of Bojnourd based on the latest population and housing census in 2016. The sample size was calculated using Cochran's formula to 384 people and was randomly distributed in Bojnourd. The data analysis method was through structural equation modeling (second-order factor model) and SPSS and AMOS software were used for data analysis.

Results and discussion

The study shows that among the effective indicators of tourism development, the economic dimension with a factor load of 0.75, has the most role in explaining the effects of tourism development on the city of Bojnourd. The increase in income is the most obvious economic indicator (among the 4 economic indicators studied) that has occurred with the development of tourism in Bojnourd. The social dimension is another important factor of sustainability that has been affected by tourism in Bojnourd. The factor of this factor after the development of tourism has been equal to 0.49, which indicates the significant impact of tourism on urban development. Increasing the quality of life, increasing local and family travel and the importance of the value of indigenous culture and its preservation are known as the most important positive social effects of tourism.

The environmental dimension of tourism with a factor of 0.47 is in the third place of impact. A study of 5 variables of visual and visual pollution, air pollution, noise pollution, landscape degradation with tourist waste and destruction of agricultural and garden lands shows the fact that the environmental effects of tourism have a wider range and a wide range of variables under this factor.

Physical index with a factor load of 0.27 is in the fourth place of influence. Land use change and reduction of agricultural lands, uncontrolled construction with the development of tourism and the transformation of Bojnourd into a metropolis are among the most important physical effects of tourism on the development of Bojnourd, all of which are negative.

Conclusion

Conclusion shows that the development of sustainable tourism has played an important role in the development of Bojnourd. It can be said that tourism has played an important role in the development of Bojnourd. But the development of this sector needs more attention. The local community of Bojnourd is showing some resistance to changes, especially in the field of tourism. Improving this situation requires systemic and participatory urban management. Tourism management in Bojnourd needs more awareness about the phenomenon of tourism development so that conflicts in the host community are minimized and physical and environmental issues are not threatened and damaged.

واکاوی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه شهری، مطالعه موردی:

شهر بجنورد

مرتضی رضایی^۱، مهدی وطن پرست^۲، عزت الله مافی^۳

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران.

۲- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیروان، شیروان، ایران.

۳- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیروان، شیروان، ایران.

چکیده

گردشگری، از فعالیت‌های مهم با پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و محیطی در شهرهاست. سیاست توسعه گردشگری، رویکردی است که شهر با تاکید بر آن می‌تواند ضمن افزایش منافع آن، تأثیرات منفی را به حداقل کاهش دهد. این رویکرد در توسعه شهری نقش مهمی ایفا می‌کند و اثرات مختلفی را نیز دارد. هدف از انجام این پژوهش واکاوی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه شهر بجنورد است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی بوده و روش آن نیز توصیفی-تحلیلی است. روایی محتوایی ابزار پژوهش با نظر متخصصان (۲۰ نفر) و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۱۸ تایید شد. برای تحلیل داده‌ها، نرم افزار SPSS و AMOS مورد استفاده قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش را شهروندان شهر بجنورد به تعداد ۲۳۳۸۱۰ نفر تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر محاسبه و بصورت تصادفی در سطح شهر بجنورد توزیع گردید. نتیجه معادلات ساختاری نشان می‌دهد با اطمینان ۹۵ درصد توسعه گردشگری بر توسعه شهری بجنورد تأثیرگذار بوده است. همچنین در بین متغیرهای تبیین کننده توسعه شهری، رشد خدمات فرهنگی با بار عاملی ۰/۶۷ بیشترین همبستگی را با متغیر پنهان توسعه شهری داشته است. متغیر توسعه تسهیلات و خدمات زیربنایی و عمرانی با بار عاملی ۰/۶۶ در جایگاه دوم و متغیر بهبود معیشت ساکنین با بار عاملی ۰/۵۶ در رتبه سوم قرار گرفته است. متغیر افزایش خدمات عمومی با بار عاملی ۰/۵۲، کمترین میزان همبستگی با متغیر پنهان را داشته است؛ همچنین نتایج حاصل از مدل ساختاری بیانگر این است که گردشگری نقش مهمی در توسعه شهری بجنورد دارد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۱

شماره صفحات: ۷۰-۵۷

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

گردشگری شهری، توسعه شهری، شهر بجنورد

استناد: رضایی، مرتضی؛ وطن پرست، مهدی؛ مافی، عزت الله (۱۴۰۲): واکاوی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه شهری، مطالعه

موردی: شهر بجنورد، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۴، شماره ۵۲، مردادشت، صص ۵۷-۷۰.

DOI: 10.30495/JUPM.2021.27129.3760

DOR: 20.1001.1.22285229.1402.14.52.10.2

نویسنده مسئول: مرتضی رضایی[□]

نشانی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران

تلفن: ۰۹۱۵۱۸۸۰۶۶۸

پست الکترونیکی: morteza_ramezany@yahoo.com

مقدمه:

امروزه گردشگری به عنوان یکی از صنایع گسترده خدماتی در سراسر جهان شناخته شده و از آن به عنوان یک منبع درآمدی مهمی یاد می شود (بیگ مرادی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲۴). گردشگری فعالیت اقتصادی پیچیده‌ای است ابعاد زندگی فرد، جمعی و حتی روابط بین کشورها های مختلف را دچار تحول کرده است (Milenkovska, 2011: 38) و در نیم قرن اخیر، از عوامل اصلی سهم در رونق اقتصادی کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه بوده است (Akbariyan Ronizi & Rastegar, 2019: 26). این صنعت در حال تبدیل شدن به بزرگ ترین و پردرآمدترین صنعت در ابعاد جهانی است (Redi & Fernandez, 2018: 217). به طوری که ۱۱ درصد از تولید ناخالص (Hall & Williams, 2019: 34)، ۱۰ درصد از اشتغال (Inkson & Minnaert, 2018: 17)، ۵ درصد از صادرات و ۵ درصد از سرمایه گذاری جهانی را به خود اختصاص داده است (McNally & Maroun, 2018: 1321). تجارت گردشگری در بسیاری از نواحی جهان برابر یا حتی بیشتر از صادرات نفت، تولیدات مواد غذایی و اتومبیل است و طبق گزارش‌های سازمان جهانی توریسم در ۱۰ سال آینده، صنعت گردشگری به عنوان صنعت پیش‌تاز و در بالاتر از صنایعی مانند نفت، اتومبیل و... خواهد بود (McLennan et al, 2017: 962). درآمد حاصل از توریسم، به عنوان یکی از محرک‌های اصلی رشد اقتصادی و ابزاری برای مقابله با رکود و نتایج ناشی از آن مثل بیکاری می باشد (Boley & McGehee, 2014: 88). چنانکه در بیش از ۴۵ کشور در حال توسعه به عنوان دومین منبع درآمدزایی جهان به حساب می آید که راهبردی مناسب برای افزایش درآمد و فقرزدایی این کشورها است (Peeters & Ateljevic, 2017: 94-95)؛ بنابراین می توان گفت که امروزه گردشگری یکی از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد می کنند (Mofarhbonab et al, 2018: 26). شهرها به عنوان یکی از زیستگاه‌های مهم انسانی نیز از تأثیرات و نقش گردشگری نمی‌توانند مبرا باشند. فضاهای شهری از دیرباز جز جذاب‌ترین فضاها بوده‌اند؛ زیرا که شهرها متمدن‌ترین سکونتگاه‌های انسانی را تشکیل می‌دهند و دربردارنده مراکز مهم اقتصادی، علمی، تفریحی، پزشکی و غیره هستند و افزون بر این‌ها از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی نیز برخوردارند (Shamsodini et al, 2010: 1). به همین دلیل مهم‌ترین کانون‌های جذب گردشگر هستند. در این راستا گردشگری پایدار به عنوان یک راهکار و الگوی ماندگار با دیدگاهی بلندمدت در برنامه‌ریزی شهری می‌تواند جوامع را به سوی توسعه پایدار هدایت نموده و با وجود برآورده ساختن نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، تفریحی و غیره برای نسل امروز در جهت حفظ و نگهداری منابع تجدیدنپذیر منابع آب و خاک و سایر نعمات الهی برای نسل های فردا بسیار مؤثر عمل کند (Ahmadzadeh et al, 2020: 17). بر پایه وجود ارتباط دوطرفه توسعه پایدار و گردشگری پایدار، برای آن که گردشگری بتواند به توسعه پایدار شهر کمک کند، باید اثرات آن در شهر شناسایی شده و مورد توجه خاص قرار گرفته شود (Shahabiyan, 2010: 121). بنابراین متولیان مقاصد گردشگری با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حل‌های مناسب در جهت توسعه پایدار گردشگری تلاش می‌نمایند (Hasanpour et al, 2010, 179). در همین راستا شناسایی ظرفیت‌ها، موانع، اثرات و سیاست‌ها در حوزه گردشگری از مهم‌ترین اقدامات بخش گردشگری محسوب می‌شود (Dosti et al, 2019: 9).

ایران جزء ده کشور دنیا در زمینه پتانسیل‌های جذب توریست است، اما کمتر از ۱ درصد درآمد گردشگری جهان را به خود اختصاص داده است (Rahimi & Pazand, 2016: 98). بنابراین علی‌رغم پتانسیل‌های موجود، سهم اندکی از درآمدهای حاصل از گردشگری معاصر دارد (Thompson et al, 2018: 1209). با وجود کم و کاستی‌ها، همین جایگاه خود ضرورت توجه به نقش و اثرات گردشگری در مکان‌های مختلف جغرافیایی از جمله شهرها را دو چندان می‌نماید. شهرها نیازمند توسعه همه بخش‌ها به ویژه بخش گردشگری را دارند و نمی‌توان از این بخش مهم اقتصادی در توسعه آن‌ها غافل ماند. شهرهای ایران نیز از این رویکرد اقتصادی مهم مبرا نیستند و با توجه به ظرفیت‌های بالقوه موجود، بایستی استفاده لازم در این زمینه مورد تأکید قرار گیرد. شهر بجنورد با داشتن غنای طبیعی، تاریخی و فرهنگی از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. شهر بجنورد در یک موقعیت جغرافیایی مناسب در مسیر شهرهای شمال کشور و استان خراسان رضوی و شهر مشهد قرار گرفته است. همین موقعیت خود ظرفیت بزرگی برای توسعه گردشگری این شهر فراهم نموده است. بدین منظور با در نظر گرفتن قابلیت گردشگری پذیر این شهر، ضرورت بررسی توسعه گردشگری آن و اثرات این رویکرد بر توسعه شهر دارای اهمیت است؛ چرا که با توجه به تحولات شهری، بخشی از توسعه این شهر در گروی بهبود زیرساخت‌ها و به طور کلی توسعه گردشگری است. امروزه آنچه که شاهد هستیم عدم توسعه گردشگری این شهر به معنای حقیقی است که از دلایل آن نیز می‌توان به عدم توجه و برنامه‌ریزی در حوزه مدیریت شهری آن اشاره نمود. با توجه به آنچه که ذکر شد، در راستای توسعه شهر بجنورد و گردشگری آن، ضرورت بررسی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه شهر دارای اهمیت است؛ چرا که یک چارچوب مناسب از اثرات و ظرفیت‌های توسعه گردشگری و نقشی که می‌تواند در توسعه شهری ایفا نماید ارائه می‌کند. بنابراین هدف اصلی از انجام این پژوهش واکاوی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار شهر بجنورد است. در همین راستا سؤالات اصلی تحقیق این است که نقش

گردشگری در توسعه شهر بجنورد چگونه است و چه اثراتی دارد؟ به دنبال پاسخ به دو فرضیه طرح شده است ۱- به نظر می‌رسد گردشگری در توسعه پایدار شهر بجنورد نقش دارد؟ ۲- توسعه گردشگری بر کدام یک از شاخص‌های توسعه شهر بجنورد، تأثیر بیشتری داشته است؟

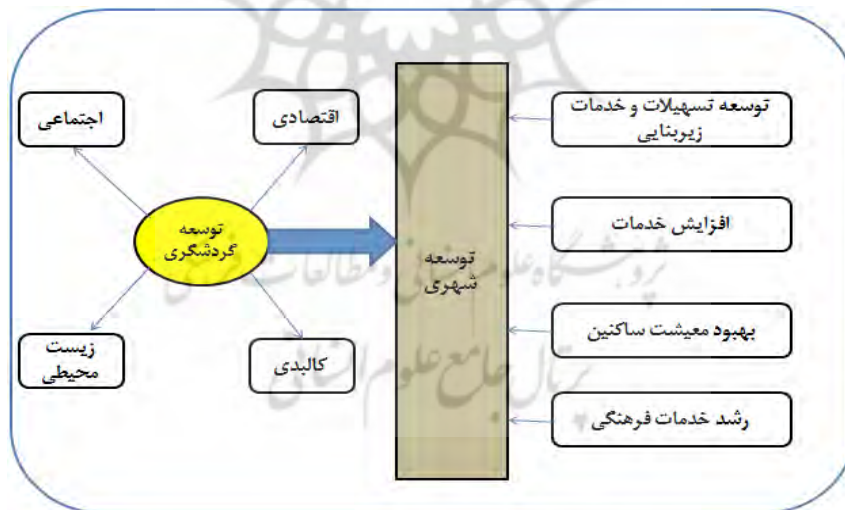
پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

سازمان گردشگری جهانی در بیانیه مانیل، گردشگری را نیاز اساسی در هزاره سوم معرفی کرده است (Nunkoo, 2015: 625). امروزه صنعت گردشگری یکی از منابع مهم تولید درآمد، اشتغال و ایجاد زیرساخت‌ها برای رسیدن به توسعه پایدار است (Entezari & Aghaei, 2014: 75). گردشگری علاوه بر مزایای اقتصادی، دارای پیامدها و جنبه‌های بسیاری از جمله تأثیرات فضایی در توسعه متوازن فضاهای شهری است (Porhamad et al, 2015: 255). در عصر حاضر، گردشگری شهری به فعالیتی مهم در مدیریت شهری و توسعه محلی پایدار شهرها درآمده است و این فعالیت شهری، تغییرات فضایی و کاربری‌های گسترده‌ای را برای شهرها به وجود آورده است. در واقع، ویژگی‌های منحصر به فرد شهرها باعث شده که گردشگران شهری متفاوت‌تر از سایر گروه‌های گردشگری باشند و علت اصلی آن تنوع از تعداد و کیفیت جاذبه‌های گردشگری است. شناخت عناصر بنیادی گردشگری می‌تواند ما را در شناخت گردشگری شهری کمک کند (Papadimitriou et al, 2018: 505) که عبارت‌اند از: عناصر اولیه گردشگری شامل: فعالیت‌هایی مانند تئاتر، سینما، پرپای نمایشگاه‌ها و غیره، مکان‌های قابل بازدید مانند بوستان‌ها، مکان‌های تاریخی، گنجینه‌ها، آبشارها و، عناصر ثانویه شامل مهمان‌سراها، بازارها و فروشگاه‌ها و غذا سراها، عوامل دیگری چون اطلاعات، خدمات موجود در بوستان‌ها، نقشه‌های راهنما و اداره اطلاعات برای راهنمایی گردشگران از دیگر موارد عناصر بنیادی گردشگری است (Ashworth & Page, 2011: 7). گردشگری شهری هنگامی می‌تواند مفید واقع شود که در رابطه با دیگر کارکردهای شهری باشد. از آنجا که مفهوم پایداری شهری خود دربرگیرنده تعامل سه عامل محیطی، اجتماعی اقتصادی فرهنگی - کالبدی است. برنامه‌ریزی در رابطه با گردشگری پایدار شهری نیز دربرگیرنده سه سطح بازار، رشد شهری و اجتماعات محلی است. هر یک از این سطوح با در نظر گرفتن ظرفیت مدنظر، در چهارچوب پایداری گردشگری می‌بایست به گونه‌ای برنامه‌ریزی شوند که کارکرد بهینه سیستم عرضه و تقاضای گردشگری را فراهم آورند (Papoliyazdi & Saqaie, 2014: 199). فضای گردشگری شهری، فضایی است که منابع گردشگری در آن وجود دارد و الگوی رفتاری گردشگران تابعی از منابع گردشگری مانند جاذبه‌ها، محل اقامت، امکانات و خدمات است که تبلور آن فضای گردشگری را شکل می‌دهد (Movahed, 2014: 43). در رابطه با الگوهای توسعه گردشگری شهری تاکنون مطالعات و تقسیم‌بندی‌های متعددی صورت گرفته است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: الگوی پیشنهادی کوهن، الگوی پلاگ، الگوی داکسی، الگوی باتلر و در نهایت الگوی پریدوکس (Selmikiyani et al, 2017: 47). در الگوی پیشنهادی کوهن، بر اساس الگوهای روان‌شناختی گردشگران اقدام به بررسی رفتارهای آن‌ها در مقاصد گردشگری شده است که در دسته‌های جغرافیایی در گروه جغرافیای رفتاری قرار دارد (Heydarisareban et al, 2016: 95). پلاگ (۱۹۷۲) از طریق تحلیل رفتارهای گردشگران، مراحل مختلف توسعه گردشگری در شهرها را مورد بررسی قرار داده و از نظر وی گردشگری همانند یک فرایند زنده است که اجزای آن عناصر و جاذبه‌های مختلف گردشگری است. داکسی (۱۹۷۵) شاخصی از مراحل درجه خشنودی یا ناخشنودی ساکنان مقصدهای گردشگری را به منظور تشریح چگونگی تغییر نگرش مردم محلی نسبت به مراحل رشد گردشگری (مراحل چرخه حیات مقصد گردشگری) ارائه نموده است. این مراحل عبارتند از: مرحله خشنودی، مرحله بی‌تفاوتی، مرحله آزدگی و رنجش، مرحله خصومت و مخالفت و مرحله کناره‌گیری و تسلیم. در نهایت در دهه ۸۰ میلادی باتلر چرخه حیات محصول را به گونه‌ای تغییر داد که نمایانگر مناسب فرایند توسعه صنعت گردشگری در فضا های شهری باشد (Mahdavi, 2014: 13). در بررسی گردشگری، موضوعات و ابعاد مختلفی دخیل هستند که از مهم‌ترین آن‌ها اثرات مثبت با منفی گردشگری در توسعه شهرها است. همچنانکه مارتین و ماسون (۲۰۰۶) در بررسی نقش گردشگری در بازآفرینی شهری نشان دادند که گردشگری، زمینه مشارکت مردم را فراهم و خدمات شهری از جمله مغازه‌ها، فروشگاه‌ها، حمل و نقل و غیره را بهبود و کالبد شهر را توسعه می‌دهد. نرک ویچ (۲۰۱۲) در بررسی الگوهای گردشگری در منطقه بوسنی و هرزگوین، نشان داد که گردشگری از استراتژی‌های مهم در توسعه بوسنی و شهرهای آن محسوب می‌شود. جانگ (۲۰۱۳) به مطالعه اثرات گردشگری از دیدگاه جامعه میزبان در کشور تایوان پرداخته و نتایج آن نشان از تفاوت بین دو الگو به لحاظ اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است. هاسیا (۲۰۱۹) در بررسی نقش گردشگری در توسعه شهری نشان داد که گردشگری یک عامل مهم و تأثیرگذاری در توسعه اقتصادی شهری محسوب می‌شود و اثرات متفاوت مثبت با منفی با توجه به نوع مدیریت می‌تواند به دنبال داشته باشد. زنگ و همکاران (۲۰۲۱) در بررسی نقش توریسم شهری

³. Martin & Mason

⁴. Zeng et al

نتیجه گرفتند که گردشگری نقش مهمی در افزایش آلودگی شهر است. هر چند برخی تأثیرات مثبت آن از نظر بهبود حمل و نقل و اقتصاد شهری را نیز به دنبال دارد. قالیباف و شعبانی فرد (۱۳۹۰) نتیجه گرفتند که جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی شهر سنجیدگی نسبت به سایر جاذبه‌های دیگر دارای اولویت بیشتری برای توسعه و برنامه‌ریزی است. موسوی و سلطانی (۱۳۹۳) در تحلیل نقش گردشگری مذهبی در توسعه شهری به این نتیجه رسیدند گردشگری امامزاده جعفر در توسعه شهر یزد در سطح کمتر از ۰/۰۵ نقش مهمی می‌تواند داشته باشد. همچنین شاخص‌های گردشگری مذهبی با ۰/۳۰۶ بیشترین تأثیر و شاخص‌های مدیریتی با ۰/۰۸۱ کمترین تأثیر را در توسعه گردشگری مذهبی امامزاده جعفر در شهر یزد دارند. پوراحمد و همکاران (۱۳۹۴) در بررسی نقش گردشگری بر توسعه پایدار شهر بانه به این نتیجه دست یافتند که شهر بانه از قابلیت‌های بالای گردشگری برخوردار است و تأثیرات مثبت آن بر رونق اقتصادی و اجتماعی شهر بیشتر از تبعات منفی آن بوده است. اکبریان رونیزی (۱۳۹۶) در بررسی گردشگری شهر سی سخت (شهرستان دنا) به این مسأله تأکید داشته است که توسعه گردشگری تغییرات قابل توجهی بر ابعاد و ساختار شهر ایفا می‌کند. گردشگری بیشترین و کمترین نقش را به ترتیب بر بعد پایداری اجتماعی- فرهنگی و بعد محیطی- کالبدی شهر داشته است. سجادی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی نقش مدیریت شهری در توسعه گردشگری نتیجه گرفتند که بُعد اجتماعی، بالاترین تأثیر مثبت را داشته است. مدیریت شهری بوشهر بر توسعه گردشگری نقش زیادی داشته که یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن، ارائه امکانات و زیرساخت‌های اولیه در ساحل بوده که موجبات رضایت گردشگران را فراهم نموده است. نصر (۱۳۹۸) در شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر گردشگری شهر شیراز نتیجه گرفت که نتایج حاصل شده بیانگر آن است که در مجموع ۸ عامل کلیدی در وضعیت گردشگری شهر شیراز تأثیر گذارند. نتایج حاصل از بررسی پیشینه پژوهش نشانگر اثربخشی گسترش گردشگری بر ابعاد متفاوت توسعه شهری است که از آن جمله می‌توان به بهبود فرصت‌های اشتغال، تغییرات بافت کالبدی و فضایی شهر، افزایش جمعیت شهری، بهتر شدن مدیریت توسعه شهری، افزایش ساخت و ساز به همراه رشد مراکز اقامتی و پذیرایی، بالا رفتن قیمت‌ها، آلودگی شهری، تغییر کالبد شهر، بهبود حمل و نقل و... اشاره نمود. نتایج بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد در شهر بجنورد تاکنون پژوهشی در خصوص واکاوی گردشگری بر توسعه شهری بجنورد صورت نگرفته است و تحقیق حاضر نو و جدید است. در چارچوب رهیافت سیستمی بررسی عوامل تبیین‌کننده اثرات گردشگری و نقش آن بر توسعه شهری پایدار، مستلزم شناخت و درک کافی از فرایند این اثرگذاری، اقدام به تدوین مدل مفهومی پژوهش گردید که در شکل (۱) ارائه شده است.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش (Reference: Research Findings, 2021)

مواد و روش تحقیق:

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. روش تحقیق از نظر ماهیت توصیفی- تحلیلی و از نظر هدف نیز کاربردی است. همچنین این تحقیق از نظر روش تحلیل، جز تحقیقات کمی محسوب می‌شود. داده‌ها به روش می‌دانی گردآوری شده است که ابزار اصلی گردآوری داده‌ها نیز پرسش‌نامه بوده است. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته‌ای با ۶۰ متغیر که با بررسی پیشینه پژوهش و مبانی نظری تحقیق تدوین گردیده‌اند. روایی محتوایی ابزار پژوهش با نظر متخصصان (۲۰ نفر) و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۱۸ به تأیید رسیده است. جامعه آماری پژوهش را شهروندان شهر بجنورد به تعداد ۲۳۳۸۱ نفر بر اساس آخرین آمار سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ کشور تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر محاسبه و بصورت

تصادفی در سطح شهر بجنورد توزیع نمونه و عملیات پرسشگری انجام شد. روش تحلیل داده‌ها از طریق مدلسازی معادلات ساختاری (مدل عاملی مرتبه دوم) بوده و با استفاده از آمار توصیفی نسبت به توصیف شاخص‌ها و متغیرها اقدام شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و AMOS استفاده شد. در پژوهش حاضر به دنبال بررسی مبانی نظری تحقیق، شاخص‌ها و متغیرهای لازم تدوین گردید. جدول شماره (۱) شامل شاخص‌ها و متغیرهایی است که توسعه شهری را در پژوهش حاضر تبیین می‌نماید.

جدول ۱- شاخص‌های شناسایی شده توسعه شهری بجنورد

عامل	شاخص	کد
توسعه شهری	توسعه تسهیلات و خدمات زیربنایی و	City_Dev1
	افزایش خدمات عمومی (خدمات بهداشتی، جمع‌آوری زباله و...)	City_Dev2
	بهبود معیشت ساکنان بومی	City_Dev3
	رشد خدمات فرهنگی (کتابخانه‌ها، مساجد و...)	City_Dev4

(Reference: Research Findings, 2021)

در جدول (۲) متغیرهای مورد استفاده در فرایند پژوهش ارائه شده است.

جدول ۲- متغیرهای مورد استفاده در پژوهش

متغیرهای مورد استفاده پژوهش		
تأثیر در افزایش جذب گردشگری	افزایش سطح درآمد ارگان‌های دولتی منطقه	تأثیر رفتار گردشگران بر رفتار مردم بومی
بهبود وضعیت اقتصادی مردم بومی	افزایش هزینه خدمات عمومی	افزایش تجمل‌گرایی مردم بومی
تأثیر گردشگری بر رونق صنایع دستی	افزایش میزان درآمد	توزیع ناعادلانه و تمرکز منافع حاصل از گردشگری
اشتغال افراد بومی و غیر بومی در مشاغل سود آور و کلیدی بخش گردشگری	افزایش حجم سرمایه و تنوع شغلی	افزایش تضادها و اختلافات محلی افراد بومی
تقویت اقتصاد محلی و تنوع بخشی اقتصادی	ترافیک	افزایش تولید صنایع دستی بومی
رضایت از کسانی که برای تفریح به این منطقه می‌آیند	افزایش سطح زیر کشت کشاورزی	تقویت حس همبستگی در بین ساکنان
ازدیاد فشار بر تسهیلات و امکانات رفاهی	افزایش قیمت اراضی	افزایش رفت و آمدهای محلی و خانوادگی
آلودگی دیداری و بصری و آلودگی هوا	افزایش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	مهاجرت
آلودگی صوتی	افزایش قیمت فروش محصولات کشاورزی	افزایش کیفیت زندگی
مشکلات دفع مواد زائد	آموزش هنرهای سنتی بجنورد	افزایش میزان تفریحات
تخریب چشم انداز با زباله‌های گردشگران	تلاش برای تولید محصولات با کیفیت بالاتر	افزایش میزان سرقت و دزدی
تخریب اراضی زراعی و باغی	تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای احداث ویلا	گرایش مردم بومی به مشاغل کاذب و غیردولتی
تغییر پوشش گیاهی با توسعه گردشگری	ساخت وساز بی رویه با توسعه گردشگری	افزایش تعداد بنگاه‌های محلی گردشگری
انباشت زباله با توسعه گردشگری	توسعه مدرنیته و از بین رفتن معماری سنتی	کاهش آرامش زندگی ساکنان در منطقه
تغییر کاربری و کاهش اراضی زیر کشت کشاورزی	وجود طرح منطقه‌بندی برای کاربرد گردشگری	آشفتگی اجتماعی
تخریب محیط در اثر ساخت و ساز بیش از حد خانه دوم	تخریب و تجاوز به حریم منابع طبیعی	آسیب به سنت‌های فرهنگی و محیط فرهنگی
مصرف بیش از حد منابع آب توسط گردشگران	افزایش هزینه زندگی مردم	پی بردن به ارزش فرهنگ بومی و حفظ آن
ایجاد شکاف در آمدی بین ساکنان بومی در منطقه	تبدیل شهر بجنورد به کلان شهر	کاهش کیفیت محصولات ارائه شده
افزایش هزینه‌ها به دلیل توسعه بیشتر امکانات گردشگری	کاهش تدریجی استفاده از گویش محلی در منطقه	تنوع فرصت‌های شغلی

(Reference: Research Findings, 2021)

محدوده مورد مطالعه

بجنورد مرکز استان خراسان شمالی در شمال شرق ایران و در کوهپایه‌های رشته‌کوه آلاداغ بنا شده‌است. بجنورد با شهرهای شیروان، اسفراین، آسخانه همسایه است. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۵ برابر با ۲۳۳۸۱۰ نفر بوده است. از نظر اقلیمی نیز دارای اقلیم خشک بوده و در ارتفاع ۱۰۷۰ متر از سطح دریا استقرار دارد. شهر بجنورد با برخورداری از قدمتی دیرینه همواره در مسیر گردشگری قرار داشته و گردشگران بسیاری از آن بازدید می‌کنند. در شهر بجنورد و پیرامون آن بیش از ۷۵ اثر و ابنیه تاریخی و باستانی وجود دارد از جمله می‌توان به مواردی مانند تپه معصومزاده چهار مغان، عمارت مخم، بنای آیینه خانه مخم، محوطه قلعه کهنه کند، بنای بش قارداش، کوشک باغ علی آباد، بنای مقبره شهدا، حسیسنه جاجرمی‌ها، سیزه میدان، تپه سنجر، تپه ینگلی قلعه ۱ و ۲، ارگ آلمادوشن، قلعه ارگ بالا، تپه ایرقایه و. اشاره نمود.

بحث و ارائه یافته‌ها:

آمار توصیفی نمونه آماری نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان ۳۳ سال است. حداکثر سن در میان پاسخگویان ۵۸ سال و حداقل آن ۱۷ سال بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که افراد با سنین مختلف مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده که دیدگاه تمامی افراد گردآوری شود. همچنین ۹۵ درصد مجموع پاسخگویان تحصیلاتی بالاتر از دیپلم داشته‌اند. بنابراین از نظر میزان آگاهی و اطلاعات، نمونه آماری از وضعیت مناسبی برخوردار بوده است؛ چرا که بیشتر از ۹۵ درصد دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم بوده‌اند. همین شرایط مناسب تحصیلات در پاسخ دهی به سؤالات تحقیق توسط نمونه آماری مؤثر می‌باشد. اطلاعات توصیفی نشان می‌دهد که تمامی پاسخگویان فصل گردشگری منطقه را فصل بهار اعلام نموده‌اند، در حقیقت اکوتوریسم حاکم بر منطقه در این فصل و همچنین رونق گردشگری استان‌های شمالی و شهر مشهد نیز در این زمینه مؤثر است.

انواع فعالیت‌ها و علل ناراضیاتی جامعه محلی از توسعه گردشگری

بررسی‌ها نشان می‌دهد که برخی علل در میان جامعه محلی از رونق و توسعه گردشگری جلوگیری می‌کند و به عنوان علل ناراضیاتی جامعه محلی شناخته می‌شوند. اطلاعات توصیفی نشان می‌دهد که آسیب به سنت‌های فرهنگی و محیط فرهنگی با ۲۸/۲ درصد بیشترین علت ناراضیاتی جامعه محلی از توسعه گردشگری است. ازدیاد فشار بر تسهیلات و امکانات رفاهی با ۲۱/۵ درصد و سپس تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای احداث ویلا با ۱۹ درصد در رتبه‌های بعدی علل ناراضیاتی جامعه محلی از توسعه گردشگری قرار دارند. در حقیقت این علل در توسعه گردشگری شهر بجنورد مؤثر بوده و به عنوان موانع عمل می‌نمایند. همچنین آموزش هنرهای سنتی بجنورد با ۳۳/۸ درصد به عنوان مهمترین شاخص اقتصاد گردشگری شهری شناخته شده است. دو شاخص تنوع فرصت‌های شغلی با ۱۶/۶ درصد و سپس تلاش برای تولید محصولات با کیفیت بالاتر با ۱۵/۲ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بنابراین گردشگری از نظر اقتصادی نیز می‌تواند فرصت‌های زیادی را فراروی شهروندان شهر بجنورد قرار دهد و به توسعه اجتماعی و اقتصادی آن کمک نماید.

جدول ۳- یافته‌های توصیفی حاصل از پژوهش

درصد	انواع شاخص‌ها در اقتصاد گردشگری شهر	درصد	علل ناراضیاتی جامعه محلی از توسعه گردشگری
۳۳/۸	آموزش هنرهای سنتی بجنورد	۲۱/۵	ازدیاد فشار بر تسهیلات و امکانات رفاهی
۱۴/۵	افزایش سطح درآمد ارگان‌های دولتی منطقه	۶/۶	تغییر پوشش گیاهی با توسعه گردشگری
۷	افزایش تولید صنایع دستی بومی	۷/۹	ترافیک
۹/۹	افزایش تعداد بنگاه‌های محلی گردشگری	۱۹	تغییر کاربری اراضی کشاورزی برای احداث ویلا
۱۶/۶	تنوع فرصت‌های شغلی	۱۴/۸	افزایش میزان سرقت و دزدی
۱۵/۲	تلاش برای تولید محصولات با کیفیت بالاتر	۲۸/۲	آسیب به سنت‌های فرهنگی و محیط فرهنگی
۳	سایر موارد	۲	سایر موارد
۱۰۰	کل	۱۰۰	کل

(Reference: Research Findings, 2021)

تبیین اثرات توسعه گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار شهر بجنورد

در راستای تشخیص متغیرها و عوامل تبیین کننده اثرات توسعه گردشگری و نقش آن در توسعه شهری پایدار در شهرستان بجنورد از مدل سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. در شکل (۲) مدل ساختاری تبیین اثرات توسعه گردشگری و نقش آن در توسعه شهری پایدار بجنورد نشان داده شده است که در آن ضرایب پنهان و مشاهده متغیرهای تحقیق به صورت استاندارد محاسبه شده است. می توان گفت این پارامتر نوعی وزن رگرسیونی است که در واقع نشان دهنده کوواریانس یا ضریب همبستگی هر متغیر مشاهده شده با متغیر پنهان است که به نام بارعاملی خوانده می شود.

با استفاده از نرم افزار AMOS، ابتدا مدل تحلیلی عاملی تأییدی مرتبه اول مربوط به شاخص ها ترسیم شد و اعتبارسنجی آن ها انجام شد. بارهای عاملی مربوط به شاخص های مدل مذکور بالاتر از $0/3$ بوده و نشانگر وضعیت قابل قبول شاخص های قرار گرفته در مدل می باشد (شکل ۲). در واقع بررسی وضعیت برازش مدل نقش شاخص های چهارگانه گردشگری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی) در توسعه شهری با مقادیر مدل مذکور از اعتبار و دقت لازم برخوردار بوده و توانسته است نقش این شاخص های چهارگانه در توسعه شهری را تبیین نماید (جدول ۵). تمامی شاخص ها با مقادیر پیشنهادی و استاندارد مطابقت دارند. در جدول شماره (۴) شاخص های اصلی برازش مدل نشان می دهد که داده های پژوهش به خوبی توانسته اند مدل مفهومی پژوهش را پوشش دهند.

جدول ۴- شاخص های اصلی برازش مدل رتبه دوم

شاخص	نمرات
CMIN/DF	۱/۵۷۰
GFI	۰/۷۷۲
AGFI	۰/۷۴۰
PGFI	۰/۵۸۳
IFI	۰/۷۳۱
TLI	۰/۷۱۰
CFI	۰/۷۲۵
PRATIO	۰/۷۵۷
PNFI	۰/۴۸۲
PCFI	۰/۶۱۵
RMSEA	۰/۰۴۷

(Reference: Research Findings, 2021)

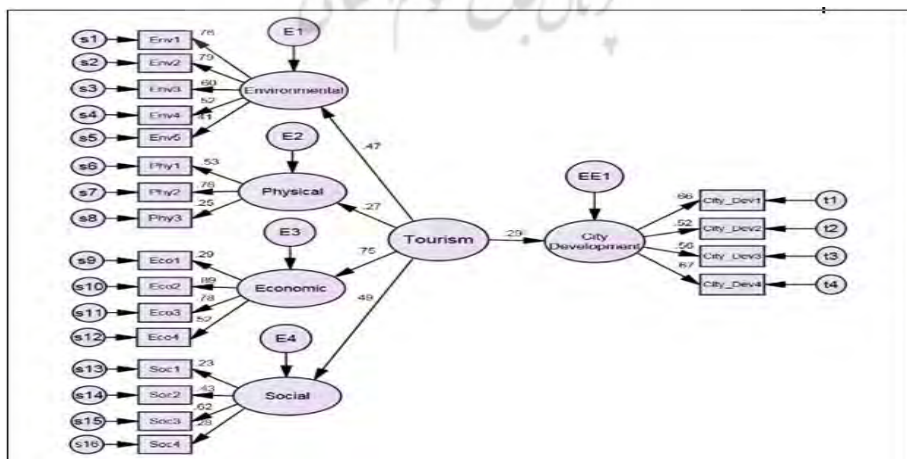
بررسی مدل (شکل ۲) نشان می دهد که نقش گردشگری در توسعه شهری ۲۹ درصد می باشد و این یک تأثیرگذاری قابل توجه برای شهر بجنورد و بخش گردشگری آن محسوب می شود. در میان شاخص های اثرگذار توسعه گردشگری، بعد اقتصادی با بار عاملی $0/75$ ، بیشترین نقش را در تبیین اثرات توسعه گردشگری بر شهر بجنورد به خود اختصاص داده است. افزایش میزان درآمد بارزترین شاخص اقتصادی (در میان ۴ شاخص اقتصادی بررسی شده) است که با توسعه گردشگری در بجنورد اتفاق افتاده است. افزایش حجم سرمایه و تنوع شغلی دیگر شاخص مهمی است که تحت تأثیر توسعه گردشگری در بجنورد بوده است. دو شاخص مهم اقتصادی دیگر که تحت تأثیر گردشگری قرار گرفته اند عبارتند از ایجاد شکاف درآمدی بین ساکنان بومی در منطقه و افزایش قیمت اراضی در بجنورد. وجود شاخص منفی در این عامل نشان می دهد که گردشگری علاوه بر اثرات مثبت اقتصادی دارای اثرات منفی نیز بوده است. اگر توسعه را بهره مندی اکثریت جامعه از سطحی از درآمد و عدالت اقتصادی بدانیم، وجود شکاف درآمدی بین ساکنان بجنورد می تواند شاخصی برخلاف توسعه قلمداد شود. در این زمینه مدیریت گردشگری در شهر بجنورد باید به گونه ای عمل کند که علاوه بر افزایش درآمد مردم و افزایش حجم سرمایه، در جهت عدالت اقتصادی و اجتماعی جامعه حرکت کند.

بعد اجتماعی دیگر عامل مهم پایداری است که تحت تأثیر گردشگری بجنورد قرار گرفته است. میزان بارعاملی این بعد از توسعه گردشگری برابر با ۰/۴۹ بوده است که نشانگر تأثیرگذاری قابل توجه گردشگری در توسعه شهری است. در حقیقت گردشگری از نظر اجتماعی در توسعه شهر بجنورد بسیار مؤثر می‌باشد که این تأثیرگذاری می‌تواند منفی یا مثبت باشد. افزایش کیفیت زندگی، افزایش رفت و آمدهای محلی و خانوادگی و اهمیت ارزش فرهنگ بومی و حفظ آن به عنوان مهمترین اثرات مثبت اجتماعی گردشگری شناخته شده‌اند. در این زمینه شاخص کاهش آرامش زندگی ساکنان در منطقه به عنوان یکی از شاخص‌های منفی اجتماعی توسعه گردشگری در توسعه شهر بجنورد شناخته شده که جای تامل و بررسی دارد. وجود اثرات مثبت و منفی گردشگری از لحاظ اجتماعی نشان می‌دهد که جامعه محلی بجنورد به شدت در مقابل تغییرات مقاومت می‌کند و آهنگ رشد تغییرات اجتماعی بجنورد بسیار ضعیف است. تلاش مسئولان و سازمان های ذی ربط باید معطوف به کاهش اثرات منفی توسعه گردشگری و تقویت اثرات مثبت آن باشد و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری باید با تأکید و توجه به بنیان‌های فرهنگی و ارزشی بجنورد روی دهد.

بعد محیطی گردشگری با بارعاملی ۰/۴۷ در رتبه سوم اثرگذاری قرار گرفته است. بررسی ۵ متغیر آلودگی دیداری و بصری، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، تخریب چشم انداز با زباله‌های گردشگران و تخریب اراضی زراعی و باغی گویای این واقعیت است که اثرات محیطی گردشگری دامنه بیشتری را به خود اختصاص داده و گستره وسیعی از متغیرهای این عامل تحت تأثیر توسعه گردشگری در بجنورد است. اگر چه توسعه گردشگری دارای مزیت‌ها و منافع فراوانی برای جامعه محلی بوده است، اما باید حفظ محیط زیست ساکنان مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

عامل مهم دیگری از توسعه شهر که تحت تأثیر توسعه گردشگری می‌باشد، عامل کالبدی است. شاخص کالبدی با بارعاملی ۰/۳۷ در رتبه چهارم تأثیرگذاری قرار گرفته است. تغییر کاربری و کاهش اراضی زیر کشت کشاورزی، ساخت وساز بی رویه با توسعه گردشگری و تبدیل شهر بجنورد به کلان شهر از مهمترین تأثیرات کالبدی گردشگری بر توسعه شهر بجنورد محسوب می‌شوند که همه این تأثیرات نیز منفی می‌باشند. در واقع گردشگری از لحاظ کالبدی، اثرات منفی بر توسعه شهری داشته است. در مجموع می‌توان گفت مدیریت گردشگری در بجنورد نیازمند آگاهی بیشتر در ارتباط با پدیده توسعه گردشگری است تا بدین طریق تعارضات در جامعه میزبان به حداقل رسیده و مسائل کالبدی و محیطی در معرض تهدید و آسیب قرار نگیرد. تدوین ضوابط ساخت و ساز برای بکارگیری معماری متناسب با محیط طبیعی و ساختار معماری بجنورد می‌تواند بر احیای معماری سنتی بجنورد مفید واقع شود.

یافته نشان می‌دهد در بین متغیرهای تبیین‌کننده توسعه شهری رشد خدمات فرهنگی با بارعاملی ۰/۶۷ بیشترین همبستگی را با متغیر پنهان توسعه شهری داشته است. شاخص توسعه تسهیلات و خدمات زیربنایی و عمرانی با بارعاملی ۰/۶۶ در جایگاه دوم و متغیر بهبود معیشت ساکنین با بارعاملی ۰/۵۶ در رتبه بعدی قرار گرفته است. نهایتاً شاخص افزایش خدمات عمومی بارعاملی ۰/۵۲ را به خود اختصاص داده و دارای کمترین میزان همبستگی با متغیر پنهان خود می‌باشد؛ بر این اساس وزن کمتری در محاسبات مربوط به این متغیر پنهان داشته است. نتایج حاصل از مدل ساختاری بیانگر این است که توسعه گردشگری پایدار نقش مهمی در توسعه شهر بجنورد به خود اختصاص داده است. این اثرگذاری با بارعاملی ۰/۳۹ دارای سطح معنی داری ۰/۰۰۰ بوده است. بنابراین می‌توان گفت با اطمینان ۹۵ درصد توسعه گردشگری اثر مؤثری بر توسعه شهری بجنورد داشته است.

شکل ۲- مدل اثرات توسعه گردشگری در توسعه پایدار شهری بجنورد (Reference: Research Findings, 2021)

جدول (۴) مقادیر غیراستاندارد، خطای معیار، نسبت بحرانی و سطح تحت پوشش (مقدار P) مدل اثرات توسعه گردشگری در توسعه پایدار شهر بجنورد را نشان می‌دهد. نتایج جدول (۵) بیانگر آن است که کلیه پارامترهای لامدا (pمداد در جدول ۵) دارای تفاوت معناداری با مقدار صفر هستند. مقدار P در کلیه روابط فوق کمتر از ۰/۰۵ است که نشان می‌دهد کلیه روابط موجود در مدل مورد حمایت داده‌های تجربی قرار گرفته‌اند و مدل حاصل شده از فرایند پژوهش در تبیین روابط رگرسیونی ایجاد شده به خوبی با داده‌های تجربی سازگاری داشته است. مقادیر سه ستاره (***) در ستون (P) به معنای تأیید تفاوت فرضیه با مقدار صفر است. با توجه به این که میزان خطای تا پنج درصد قابل قبول است، پارامتر محاسبه شده در همه موارد دارای تفاوت معناداری با صفر است. بنابراین وجود اثرگذاری متغیرها یا شاخص‌های توسعه گردشگری در توسعه شهر بجنورد تأیید می‌شود و میان این شاخص‌ها نیز رابطه و همبستگی وجود دارد. بگونه‌ای که بهبود یا ضعف در هر کدام بر روی دیگر شاخص‌ها نیز تأثیرگذار می‌باشد. کلیت مدل ارائه شده نیز قابل قبول و از وجود نقش و اثرات گردشگری بر توسعه شهری اشاره دارد.

جدول ۵- برآوردهای غیراستاندارد با سطح پوشش

		Estimate	S.E.	C.R.	P
<i>Environmental</i>	<i>Tourism</i>	۷- - -	-	-	-
<i>Physical</i>	<i>Tourism</i>	-۱۳۱۶	-۱۱۱۲	۱۷۵۵	-۱-۳۹
<i>Economic</i>	<i>Tourism</i>	-۱۱۱۲	-۱-۹۸	۲۱-۷۲	-۱-۱۸
<i>Social</i>	<i>Tourism</i>	-۱۱۶۵	-۱۱۱۸	-۱۱۲۹	-۱-۲۶
<i>City_Development</i>	<i>Tourism</i>	-۱۱۶۴	-۱۱۱-	۱-۸۱	-۱-۲۷
<i>Env3</i>	<i>Environmental</i>	-۱۶۶۷	-۱- -	۶۱۵۱	***
<i>Env2</i>	<i>Environmental</i>	۷- - -	-	-	-
<i>Env4</i>	<i>Environmental</i>	-۱۵۲۶	-۱-۸۵	۵۵۴۵	***
<i>Phy2</i>	<i>Physical</i>	۷۴۴۲	-۱۵۱-	۱۴-۱	-۱-۱-
<i>Phy1</i>	<i>Physical</i>	۷- - -	-	-	-
<i>Phy3</i>	<i>Physical</i>	-۱۳-۵	-۱۱۶۶	۱۵۳۸	-۱- -۶
<i>Eco2</i>	<i>Economic</i>	۲۱۱۲۶	-۱۷۸۳	۲۱۵-۸	***
<i>Eco1</i>	<i>Economic</i>	۷- - -	-	-	-
<i>Eco3</i>	<i>Economic</i>	۱۷۳۵	-۱۴۵-	۲۱۴۴	***
<i>Soc2</i>	<i>Social</i>	۱۴۱۸	-۱۵۶۵	۲۱۱۱	-۱- ۱۶
<i>Soc1</i>	<i>Social</i>	۷- - -	-	-	-
<i>Soc3</i>	<i>Social</i>	۲۱- - ۵	۱۲۸۷	۱۱۴-	-۱-۳-
<i>Eco4</i>	<i>Economic</i>	-۱۶۴۷	-۱۳۶۸	۷- - -	-۱-۳۴
<i>Env5</i>	<i>Environmental</i>	-۱۴۴۱	-۱-۵	۶۱۸۶	***
<i>Soc4</i>	<i>Social</i>	۱۲۱-	-۱۵۵۱	۱۷۸۱	-۱-۳۷
<i>Env1</i>	<i>Environmental</i>	-۱۸-۳	-۱-۷۸	۸۱۳۴	***
<i>City_Development1</i>	<i>City_Development</i>	۷- - -	-	-	-
<i>City_Development2</i>	<i>City_Development</i>	-۱۵-۲	-۱۱-	۶۱۲۴-	***
<i>City_Development3</i>	<i>City_Development</i>	-۱۶۱۴	-۱۱۹	۶۵۱-	***
<i>City_Development4</i>	<i>City_Development</i>	-۱۸۶-	-۱۳۳	۵۵۳۳	***

(Reference: Research Findings, 2021)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

امروزه گردشگری به عنوان یک صنعت پویا، نقش مهمی در توسعه مکان‌های جغرافیایی از جمله شهرها دارد و بخش‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی آن‌ها را دچار تحول می‌نماید. این تأثیرگذاری با توجه به چارچوب و وضعیت شهرها، متفاوت بوده و علاوه بر جهت تأثیرگذاری، میزان آن نیز متفاوت است. شهر بجنورد به عنوان یکی از شهرهای با ظرفیت گردشگری به واسطه جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی و همچنین موقعیت جغرافیایی آن، از جایگاه ویژه‌ای در حوزه گردشگری برخوردار است. در حقیقت بخش زیادی از گردشگری آن به استقرار در مسیر استان‌های شمالی و شهر مشهد بوده و بخشی نیز به دلیل غنای بالای فرهنگی و طبیعی آن است.

نتیجه این تحقیق نشان داد که گردشگری و توسعه آن می‌تواند به توسعه شهر بجنورد از نظر اقتصادی کمک نماید. میزان تأثیرگذاری حوزه گردشگری در توسعه اقتصادی این شهر برابر با ۰/۷۵ یعنی ۷۵ درصد می‌باشد که نشانگر اثرگذاری قابل توجه توسعه گردشگری در توسعه پایدار این شهر است. افزایش میزان درآمد، افزایش حجم سرمایه و تنوع شغلی از جمله شاخص‌های اقتصادی هستند که تحت تأثیر توسعه گردشگری در بجنورد بوده است. هر چند دو شاخص ایجاد شکاف درآمدی بین ساکنان بومی در منطقه و افزایش قیمت اراضی در بجنورد از تأثیرات منفی گردشگری در این شهر شناخته شده‌اند. این خود نکته مهمی است که نوع مدیریت شهری می‌تواند جهت تأثیرگذاری گردشگری را مشخص نماید. نتیجه تحقیقات هاسیا (۲۰۱۹) و پوراحمد و همکاران (۱۳۹۴) نیز از اثر اقتصادی گردشگری در توسعه شهری حکایت دارند. همچنین گردشگری در توسعه شهری از نظر اجتماعی نیز تأثیرگذار است. میزان بارعاملی این بعد از توسعه گردشگری برابر با ۰/۴۹ بوده است که نشانگر تأثیرگذاری قابل توجه گردشگری در توسعه شهری است. افزایش کیفیت زندگی، افزایش رفت و آمدهای محلی و خانوادگی و اهمیت ارزش فرهنگ بومی و حفظ آن به عنوان مهمترین اثرات مثبت اجتماعی گردشگری شناخته شده‌اند. در این زمینه شاخص کاهش آرامش زندگی ساکنان در منطقه به عنوان یکی از شاخص‌های منفی اجتماعی توسعه گردشگری در توسعه شهر بجنورد شناخته شده است. بنابراین از نظر اجتماعی نیز ظرفیت‌های زیادی وجود دارد که با تحقق توسعه گردشگری قابل تحقق است و برای تحقق این موضوع، مدیریت نظام‌مند و یکپارچه شهری نقش مهمی دارد. نتایج این بخش از تحقیق با تحقیق مارتین و ماسون (۲۰۰۶) و جانگ تسو (۲۰۱۳)، پوراحمد و همکاران (۱۳۹۴) و سجادی و همکاران (۱۳۹۷) که بر تأثیرات قابل توجه گردشگری از لحاظ اجتماعی اشاره دارند، سازگاری و همپوشانی دارد.

بعد محیطی گردشگری با بارعاملی ۰/۴۷ به عنوان یکی دیگر از ابعاد تأثیرگذار گردشگری در توسعه شهری شناخته شده است. نتیجه نشان می‌دهد که آلودگی دیداری و بصری، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، تخریب چشم انداز با زباله‌های گردشگران و تخریب اراضی زراعی و باغی، تحت تأثیر گردشگری می‌توانند باشند. در حقیقت با توسعه گردشگری این متغیرها نیز دچار تغییرات زیادی می‌شوند که نوع تغییرات و تأثیرگذاری نیز منفی می‌باشد. نتیجه تحقیقات زنگ و همکاران (۲۰۲۱) که بر افزایش آلودگی‌ها و نصر (۱۳۹۸) که بر اثرات زیست محیطی گردشگری از جمله منابع آب اشاره دارند نیز بخش زیادی از نتیجه این تحقیق در زمینه محیطی را پوشش می‌دهد. اگر چه توسعه گردشگری دارای مزایای اقتصادی و اجتماعی فراوانی برای جامعه محلی بوده است، اما باید حفظ محیط زیست ساکنان شهر مورد توجه بیشتری قرار گیرد. بر اساس نتایج بیشتر اثرگذاری محیطی گردشگری منفی بوده است و این بخش از اثرات گردشگری بایستی مورد توجه و برنامه‌ریزی جدی‌تری قرار گیرد. همچنین نتیجه نشان داد که شاخص کالبدی با بارعاملی ۰/۲۷ در رتبه چهارم تأثیرگذاری توسعه گردشگری قرار گرفته است. تغییر کاربری و کاهش اراضی زیر کشت کشاورزی، ساخت و ساز بی رویه با توسعه گردشگری و تبدیل شهر بجنورد به کلان شهر از مهمترین تأثیرات کالبدی گردشگری بر توسعه شهر بجنورد محسوب می‌شوند که همه این تأثیرات نیز منفی می‌باشند. در واقع گردشگری از لحاظ کالبدی، اثرات منفی بر توسعه شهری داشته است. تحقیق اکبریان رونیزی (۱۳۹۶) نیز از تغییر کالبد شهر در نتیجه توسعه گردشگری اشاره دارد.

همچنین در بین متغیرهای تبیین‌کننده توسعه شهری رشد خدمات فرهنگی با بارعاملی ۰/۶۷ بیشترین همبستگی را با متغیر پنهان توسعه شهری داشته است. شاخص توسعه تسهیلات و خدمات زیربنایی و عمرانی با بارعاملی ۰/۶۶ در جایگاه دوم و متغیر بهبود معیشت ساکنین با بارعاملی ۰/۵۶ در رتبه بعدی قرار گرفته است. نهایتاً شاخص افزایش خدمات عمومی با بارعاملی ۰/۵۲ را به خود اختصاص داده و دارای کمترین میزان همبستگی با متغیر پنهان خود می‌باشد؛ بر این اساس وزن کمتری در محاسبات مربوط به این متغیر پنهان داشته است. در مجموع تأثیرگذاری گردشگری در توسعه شهری با بارعاملی ۰/۲۹ دارای سطح معناداری ۰/۰۰۰ بوده است. لذا می‌توان اینگونه بیان کرد که با اطمینان ۹۵ درصد، توسعه گردشگری بر توسعه پایدار شهر بجنورد مؤثر است و بیشترین اثرگذاری نیز از لحاظ شاخص‌های اقتصادی و سپس اجتماعی است.

در مجموع می‌توان گفت که گردشگری نقش مهمی در توسعه شهر بجنورد به خود اختصاص داده است. اما توسعه این بخش نیازمند توجهات بیشتری است. جامعه محلی بجنورد در مقابل با تغییرات به ویژه در حوزه گردشگری برخی مقاومت‌ها را از خود نشان می‌دهد بهبود این وضعیت نیازمند مدیریت سیستمی و مشارکتی شهری است. مدیریت گردشگری در بجنورد نیازمند آگاهی بیشتر در ارتباط با پدیده توسعه گردشگری است تا بدین طریق تعارضات در جامعه میزبان به حداقل رسیده و مسائل کالبدی و محیطی در معرض تهدید و آسیب قرار نگیرد. در راستا با عنایت به نتایج به دست آمده پیشنهادهای ارائه می‌شود. ۱- تدوین ضوابط ساخت و ساز برای بکارگیری معماری متناسب با محیط طبیعی و ساختار معماری بجنورد در راستای کاهش اثرات کالبدی گردشگری. ۲- استفاده از مدیریت شهری مبتنی بر رویکرد مشارکتی در جهت کاهش برخی مقاومت‌ها از سوی مردم نسبت به تغییرات شهری. ۳- اطلاع‌رسانی و تبلیغات مناسب از سوی مدیران و نهادهای شهر بجنورد در حوزه گردشگری با هدف معرفی اثرات مثبت گردشگری و کاهش اثرات منفی آن از نظر ذهنی در میان

شهروندان. ۴- تدوین سیاست‌های مناسب توسعه گردشگری شهر بجنورد با هدف حفظ فرهنگ و سنت‌های مردم با توجه به اهمیت ارزشی آن‌ها. ۵- توسعه خدمات و زیرساخت‌های گردشگری متناسب با فرهنگ و طبیعت شهر بجنورد.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References:

1. Ahmadzadeh, H. , Dadashpour Moghadam, M. , Hazrati, M. H. (2020). Urban Tourism Development Based on Urban Creativity Indicators (Case Study: Qazvin City), *Tourism Research and Sustainable Development*, 3 (2): pp: 15-26.
2. akbarian ronizi, S. , rastegar, E. (2019). The Analysis and prioritization of marketing mix components in the tourism development (Case study: Shiraz metropolis) , 10(38),pp: 25-38.
3. Akbariyanronizi, S. R. (2017). The Role of Tourism in Urban Sustainability Case: Sisakht City (Dena County), *Journal of Urban Tourism*, 4 (4), pp: 1-12.
4. Ashworth, G. , Page, S. J. (2011). Urban Tourism Research: Recent Progress and Current Paradoxes, *Tourism Management*, 32(1), pp: 1-15.
5. Bigmoradi, R. , rousta, A. , Doshmanziyari, E. (2021). Presenting a brand personality marketing model to increase customer loyalty in tourism destinations (Case study: Kish Island), 11(43),pp: 223-240.
6. Boley, B. B. , & McGehee, N. G. (2014). Measuring Empowerment: Developing and Valid Ating The Resident Empowerment Through Tourism Scale (RETS), *Tourism Management*, 45(2), pp: 85-94.
7. Chuang S. T. (2013). Residents' Attitudes Toward Rural Tourism in Taiwan: a Comparative Viewpoint, *International Journal of Tourism Research*, 15(2), pp: 152-170.
8. Dosti,F. , Zal, M. H. , Ramezanzadeh, M. (2019). Assessing the Capacities of Creative Tourism in Tabriz Metropolis, *Journal of Urban Tourism*, 6(2), pp: 1-13.
9. Entezari, M. , Aghaeipoor, Y. (2014). Evaluation ecotourism and geotourism potential of tourism Bisetoon by SWOT method. , 5(16),pp: 75-88.
10. Hacia, E. (2019). The role of tourism in the development of the city, *Transportation Research Procedia*, 39(2), pp: 104-111.
11. Hall, M. C & Williams, A. (2019) *Tourism and Innoaatoin*, London: Routledge press.
12. Hasanpour, M. , Ahmadi, Z. , Elyasi, H. (2010). Determining the capacity of tourism reception in the desert and desert regions of Iran: a case study of Shahdad Marnjab - Rig Port and Mesr – Farahzad, *Journal of Tourism Studies*, 14 (13), pp: 177-197.
13. Heydarisareban, V. , Majnonitotekhane, R. , Niromand, SH. (2016). Assessment and evaluation of the sustainability process in tourist villages Case study: Ajabshir city - Qaleh Chai tourist axis, *Journal of Regional Planning (Geography)*, 6 (3), pp: 93-112.
14. Inkson, C & Minnaert, L. (2018). *Tourism Management: in Introduction*: Sage.
15. Jingjing Zeng, Yonglin Wen, Chao Bi, Richard Feiock. (2021). Effect of tourism development on urban air pollution in China: The moderating role of tourism infrastructure, *Journal of Cleaner Production*, 280(1),pp: 45-58.
16. Martin, B. , Mason, S. (2006). The role of tourism in urban regeneration, *Journal of Leisure Studies*, 7(1),pp: 75-80.
17. McLennan, C. -I. J. , Becken, S. , & Moyle, B. D. (2017). Framing in Acontested Space: Media Reporting on Tourism and Mining in Australla, *Current Issues in Tourism*, 20(9), pp: 960-980.
18. McNally, M. -A. , & Maroun, W. (2018). it is Not Always Bad News: Illustrating the PotentIal of Integrated Reporting Using A Case Study in The Eco-Tourism Industry. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(5), pp: 1319-1348.

19. Milenkovska, V. (2011). Contemporary Tendencies in The Tourism Opeaation. UTMS, Journal of Economics, 2(1), pp: 37-51.
20. Mofarhbonab ,M. , Majnoni, A. , Soleymani, A. R. , Aftab, A,(2018). Assessing and analyzing the status of sustainability in metropolises, a case study: the ten regions of Tabriz, Journal of Geographical Research, 33(1), pp: 140-157.
21. Mousavi, M. , Soltani, N. (2014). An Analysis of the Role of Religious Tourism in Urban Development (Case Study: Imamzadeh Jafar (AS) Yazd), Journal of Urban Research and Planning, 5 (18), pp: 77-94.
22. Movahed, A. (2014). Urban Tourism, First Edition, Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahva.
23. Nasr, T. (2019). Identification of Key Factors Affecting on the Shiraz City Tourism with a Future Studies Approach. , 10(37),pp: 55-66.
24. Nunkoo, R. (2015). Tourism DeveloPment and Trust in Local Government. Tourism Management, 46(2), pp: 623-634.
25. Papadimitriou, D. , Kaplanidou, K. , & Apostolopoulou, A. (2018). Destination Image Components and Word –of –Mouth Intentions in Urban Tourism: a Multigroup Approach, Journal of Hospitality & Tourism Research, 42(4), pp: 503-527.
26. Papoliyazi, M. H. , Saghaei, M. (2014). Tourism (Nature and Concepts), Tehran, Second Edition, Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books (Samt).
27. Peeters, L. W. , & Ateljevic, I. (2017). Women Empowerment Entrepreneurship Nexus in Tourism: Processes of Social Innovation Tourism and Entrepreneurship ,pp. 94-109.
28. Porahmad, A. , Yousefi, R. , Aliniya, Y. , Moradpour, N,(2015). Investigating the effects of urban tourism on sustainable development of the city with emphasis on residents' perception (Case study: Baneh city), Journal of Urban Tourism , 2 (3), pp: 253-273.
29. Qalibaf, M.B. , Shabanifard, M. (2011). Evaluation and prioritization of tourist attractions for urban tourism development based on multivariate decision models (Case study: Sanandaj city), Journal of Geographical Research , 26 (101), pp: 142-168.
30. Rahimi, M & Pazand, F. (2016). Model of Creative Urban Tourism in Iran Using Analytic Hierarchy Model, Journal of Initiative and Creativity in Humanities, 6 (3), pp: 97-124.
31. Redi, F & Fernandez, J. I. P. (2018). Describing Coopettion Among Destinations: Evidence From the Unwto Silk Road Program ethics and Decision –Making for Sustainable Business Practices ,pp. 217-238.
32. sajadi, J. , Razavian, M. , heidari, J. , jamali, H. (2018). The Role of Urban Management in Sustainable Development of Coastal Tourism from the Perspective of the Host Society (Case Study of Bushehr City). , 9(33),pp: 1-16.
33. Selmikiyani, S. , Shateriyan, M & Ebrahimi, L. (2017). Evaluation of tourism development process based on destination life cycle model (case study: Boyer-Ahmad city), Journal of Tourism Space, 6 (22), pp: 43-60.
34. Shahabian, P. (2012). Analyzing The Roles and Impacts of Urban Tourism on Sustainable Urban Development; Focusing on Citizens Perception, Armanshahr Architecture & Urban Development, 4(7), pp: 121-132.
35. Shamsodini, A. , Amiri Fahliani, M. R. , Mohammadi, A. (2010). The Role of Tourism Industry in Sustainable Urban Development: A Case Study of Norabad-e-Mamasani, The First International Conference on Tourism Management and Sustainable Development, Marvdasht.
36. Thompson, J. , Baxter, I. W. , Curran, R. , Gannon, M. J. , Lochrie, S. , Taheri, B & Yalinay, O. (2018). Negotlation, Bargaining, and Discounts: Generating Womand Local Tourism Development at the Tabriz Bazaar, Journal of Iran Current Issues in Tourism, 21(11), pp: 1207-1213.